

ÖZEL BÖLÜM / SPECIAL SECTION

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

Yayın Geliş Tarihi / Received: 10.01.2023

Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 19.07.2023

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi / To cite this article (Chicago, 17-A sürüm / Chicago, 17th A):

Süslü, Bilal., "Soykırım Yasağı Normunun Yaşam Döngüsü: Aktörler, Motivasyonlar ve Mekanizmalar", *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 24, (2023): 83-103.

SOYKIRIM YASAĞI NORMUNUN YAŞAM DÖNGÜSÜ: AKTÖRLER, MOTİVASYONLAR VE MEKANİZMALAR*

Bilal SÜSLÜ**

*Dr. Öğretim Üyesi
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İletişim Fakültesi,
Yeni Medya ve İletişim Bölümü
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7176-1427>*

83

Öz: *Bir normun küresel düzeyde kabul gören ve içselleşen bir boyuta erişmesi hayli zorlu bir süreci ifade etmektedir. Özellikle insan haklarından doğan ve küresel boyutta önem taşıyan normların oluşum süreçleri dikkate alındığında durum, normun fikir aşamasından başlayarak içselleştirilmesini de içine alan ve çeşitli mekanizmaları kapsayan bir süreci ifade etmektedir. Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink söz konusu süreci normun ortaya çıkması, yaygınlaşması ve içselleştirilmesi olarak üç aşamada açıklar. Her bir aşamada da önemli birimler olarak aktörleri, motivasyonları ve baskın mekanizmaları sıralar. Hukuk profesörü Raphael Lemkin'in çabaları sonucu 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda bir sözleşme metniyle güvence altına alınan soykırım yasağı da, bu minvalde değerlendirilebilecek uluslararası bir normdur. Zira, soykırım kavramının fikir olarak doğma, suç olarak tanımlanma ve toplumsal düzeni sağlamaya yönelik yasaklanması yönünde hukuk ilkesine dönüşme süreci de uluslararası*

* Bu makale "Normatif Paradigma Bağlamında Soykırım Yasağı Oluşum Süreci ve The New York Times Haberlerinin Analizi" başlıklı doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

** <https://doi.org/10.54842/ustich.1176662>

norm oluşum süreciyle belirli bir analogi taşımaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, Finnemore ve Sikkink'in uluslararası ilişkileri şekillendiren norm oluşum sürecine dair oluşturdukları ve yaşam döngüsü adını verdikleri aşamaların (fikir olarak ortaya çıkma, yaygınlaşma ve içselleştirme) soykırım yasağı normuna da uyarlanabileceği fikri üzerinden bir çerçeve çizmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: *Normlar, Norm oluşum süreci, Normların yaşam döngüsü, Soykırım yasağı normu.*

THE LIFE CYCLE OF THE GENOCIDE BAN NORM: ACTORS, MOTIVATIONS AND MECHANISMS*

Abstract: *The fact that a norm reaches a globally accepted and internalized dimension implies a rather troublesome process. The situation refers to a process involving various mechanisms, including the internalization of the norm starting from an idea, especially the formation processes of the norms, which are of global importance arising from human rights, are taken into account. Martha Finnemore and Kathryn Sikkink explain the process in three stages as the emergence, cascade and internalization of the norm. Actors, motivations and dominant mechanisms are listed as important units in each stage. As a result of the efforts of Law professor Raphael Lemkin, the genocide ban, which was secured by the text of a contract at the United Nations General Assembly in 1948, is an international norm that can be evaluated in this regard. For, the process of transforming the concept of genocide into a legal principle in order to be born as an idea, to be defined as a crime and to prohibit it to maintain social order also bears a certain analogy with the international norm formation process.*

Consequently, this study aimed to draw a framework on the idea that the stages of the norm formation process (emergence, dissemination and internalization as an idea) that shapes international relations, which Finnemore and Sikkink call life cycle, can also be adapted to the norm of genocide ban.

Keywords: *Norms, Norm formation process, Life cycle of norms, Genocide ban norm.*

* This article was produced from the doctoral thesis titled "The formation process of the genocide ban norm within the framework of normative paradigm and the analysis of The New York Times news".

Giriş

Normlar, en genel anlamıyla, belirli bir grubun üyeleri arasındaki davranışların ve ilişkilerin nasıl kurulacağını belirlemek ve bir düzen getirmek amacıyla türetilen, doğrulukları-yanlılıkları sınanamayacak türden olan çoğunlukla ‘gereklilik’ önermeleri olarak değerlendirilmelidir.¹ Örneğin doğruluğu ya da yanlılığı sınanmayı gerektirmeyecek derecede ciddi bir suç olan soykırımın ‘yasaklanması’ nı ifade eden norm, gereklilik önermesi bağlamında oluşmuştur.

İoanna Kuçuradi, normları oluşum koşullarına göre iki türde incelemektedir. Birincisi, bir grupta sadece düzen kurmayı veya mevcut düzeni korumayı amaçlayan *kültürel* norm(lar)dır. Kölelik normu gibi türetildikleri koşullar devam ettikçe işlevsel olan bu normlar, koşullar değiştiğinde işlevlerini ve anlamlarını yitirirler. İkincisi ise, insan değerinden ve bu değere zarar veren insani ya da tarihsel koşulların bilgisinden türetilen *insan hakları* normlarıdır. ‘İşkence yapmamak gerekir’, ‘ırk ayrımı yapmamak gerekir’, ‘soykırım yapmamak gerekir’ gibi.² İkinci türden normlar, çoğunlukla uluslararası ilişkiler alanında türetilen ve uluslararası ilişkilere yön veren nitelikte normlardır. Örneğin ‘soykırım yapmamak gerekir’, ‘insan ticareti yapmamak gerekir’, ‘savaş suçu işlemek gerekir’ gibi normlar, kural koyucu güce sahiptir ve aktörlerin belirli durumlarda ne yapmaları ya da ne yapmamaları gerektiğine ilişkin etik beklentiler üretirler.³ Bu noktada normların kural koyucu özelliğine atfen değerlendirilmesi mümkün gözükken Finnemore ve Sikkink’in normların oluşum sürecinde yer verdikleri aşamalar, soykırım eylemini yasaklayan normun oluşum ve uluslararasılaşması süreçlerinde de geçerli olmaktadır. Zira kural koyucu bağlamda bir norm olarak soykırım yasağının etki ve uygulama alanlarının mümkün olduğunca genişletilmesine yönelik çaba, çeşitli aktörlerin, motivasyonların ve baskı mekanizmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Söz konusu süreç, Finnemore ve Sikkink’in norm oluşum aşamalarında belirtmiş olduğu, normun fikirsel düzlemde ortaya çıkmasını, yerelde ve küreselde yaygınlaşmasını ve son olarak gerekliliğine dair zihinsel bir içselleştirmeyi sonuçlayacaktır.

1 İoanna Kuçuradi, *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. (Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2016): 62-65.

2 Kuçuradi, a.g.e., s. 62-65.

3 Toni Erskine, “Normatif Uı Teorisi”, (Ed. T. Dunne ve ark.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik* (Çev. Ö. Kelekçi) kitabı içinde ss. 39-63, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2016): 50-51.

Öte yandan, soykırım gibi etki alanı yerel sınırları aşarak kimi zaman küresel boyutlara erişen bir suçun, fikirsel sürecin ardından uluslararası boyutta tanınan ve önlenmesi yasal hükme bağlanan bir norma dönüşüm serüveni, özellikle normların aktörlerce ‘çıkar’ motivasyonu bağlamında kullanılabilirdiği düşünüldüğünde, uluslararası ilişkiler disiplini açısından irdelenmesi gereken bir husus olarak belirmektedir. Bu düşünceye binaen, öncelikle uluslararası toplumun ve aktörlerin uyması gereken kuralları ‘inşa etme’ bağlamında değerlendiren ve normların oluşum sürecini inşacı perspektiften açıklayan yaklaşıma odaklanmak anlamlı olacaktır.

İnşacı Perspektiften Normların Oluşum Süreci

Normları açıklamaya dair çabada, dünyayı olduğu gibi ele alan, “olandan” ziyade “inşa halinde bir proje” olarak değerlendiren -bu bağlamda kültürel norm perspektifine daha yakın görünen pozitivist anlayıştan farklı olarak- inşacı (constructivism) yaklaşım, “toplumsal ilişkiler” olgusunu norm oluşumunda önemli bir çıkış noktası olarak değerlendirir. Zira inşacı yaklaşıma göre, insanları insan yapan doğayı ham bir materyal olmaktan soyutlayıp, ona anlam katan toplumsal ilişkilerdir.⁴

Kratochwill’e göre, toplumsal dünyanın inşası, yargı ve hayal gücünün yanı sıra belirsizliklerle başa çıkma kapasitesini gerektirir; ve burada pratiğin kurucu unsurları olarak ‘evrensel uygulanabilirlik’ ön plana çıkar. Kratochwill, normları basit nedensel güçler olarak değil, tartışma ve anlaşmazlıklara izin vermesi gereken -yalnızca fikir birliği oluşturan mekanizmalar gibi hizmet etmeyen- ‘anlam taşıyıcıları’ olarak görmek gerektiğini ifade eder. Ona göre, normların aynı zamanda kurucu işlevine işaret eden bu yaklaşım, normları sadece nedensel değişkenler üzerinden açıklayan yaklaşımların mitini de çökertmiş olur.⁵

Adler’in aktarımıyla inşacı yaklaşımı savunanlar, öznelarası bilgi ve fikirlerin toplumsal gerçeklik üzerinde kurucu etkileri olduğunu düşünür. Maddi nesnelere anlamlı kılan normlar, bireyler tarafından kullanıldığında insanların akıllarının, çıkarlarının ve kasıtlı eylemlerinin;

4 Önder Arı ve Abdullah Kıran, “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, EKEV Akademi Dergisi, 15(4), ss. 49-64, (2011): 50-51.

5 Friedrich Kratochwil, “A Funny thing happened on the way to the Forum: Ruminations concerning the disappearance of constructivism and its survival in the farcical mode”, Vol. 3, Issue 3, pp. 118-136, (2016): 119-130.

kurumsallaştıklarında da uluslararası uygulamaların kaynağı olurlar. Bu nedenle, inşacılığın değeri, insanların neden belirli normlar etrafında birleştiğini ve dolayısıyla çıkarların nereden geldiğini açıklamaya yardımcı olmasındır.⁶

Normlar, eyalet sistemiyle yönetilen ülkelerde eyaletler arasında farklılık göstermesi durumunda olduğu gibi yerel nitelik de taşıyabilmektedir.⁷ Checkel'e göre, aktörlerin tercihlerini şekillendiren yerel normlar, hem uluslararası normların toplumda ne ölçüde yankı uyandıracaklarını ve kurucu etkiye sahip olup olamayacaklarını tahminler, hem de kültürel eşleşmenin derecesini belirler. Böylece, belirli bir ülkedeki norm alıcıların uluslararası normlarda somutlaşan talimatlara açık olma olasılığı bir anlamda tahmin edilmiş olunur.⁸ göre,erçekleşmemiş olacaktı (bktadırmotivasyonlardan biri de kişisel deneyimi olmuştur. adına önemli mekanizmalardan bir diğer Öte yandan kimi zaman yerel normlar, uluslararası normların işleyişi ile iç içe geçmiş durumdadır. Yani, birçok uluslararası norm ilk etapta yerel bir norm olarak ortaya çıkmakta ve çeşitli girişimler sonucu uluslararasılaşmaktadır. Örneğin kadınların oy kullanma hakkı önceleri ülke içinde bir iç değişim talebi olarak ortaya çıkmış ve nihayetinde uluslararası bir norm haline dönüşmüştür.⁹

Checkel'e göre inşacı perspektifin öngörülleri doğrultusunda normların güçlü kurucu etkiye sahip olması, yerelde uluslararası normların güçlendirilmesini -dolayısıyla yerel aktörlerin (bireyler, gruplar) çıkarlarını ve tercihlerini değiştirmelerini- gerektirir. Checkel, güçlendirmeyi (empowerment) 'bir normda somutlaşan talimatların, söylem ve davranıştaki değişiklikler yoluyla iç siyasi ilgi veya tartışmanın odak noktası haline gelmesi' olarak tanımlamaktadır. Ona göre, normlar yerel düzlemde iki farklı yayılma yöntemi üzerinden güçlendirilebilmektedir: "aşağıdan yukarıya yayılım" ve/veya "yukarıdan aşağıya yayılım". Aşağıdan yukarıya yayılım bağlamında, devlet dışı aktörler ve politika ağları uluslararası normları desteklemek için birleşirler. Daha sonra karar vericileri devlet politikasını değiştirmek

6 Adler 1987, 1991; Finnemore 1996'den akt. Emanuel Adler, Handbook of International Relations. (Ed. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth A Simmons), (Sage Publication, 2002). <https://omnilogos.com/constructivism-and-international-relations/>

7 Bkz. Martha Finnemore ve Kathryn Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change", International Organization, 52(4), ss. 887-917, (1998): 892.

8 Jeffrey T. Checkel, "Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe", International Studies Quarterly, Vol. 43, No. 1, ss. 83- 114, (1999): 84-91.

9 Bkz. Dubois 1994'den akt. Finnemore ve Sikkink, a.g.e., s. 893.

için harekete geçirir ve zorlarlar. Örneğin Greenpeace'in faaliyetleri bu siyasi baskı mekanizmasını örneklemektedir. Yukarıdan aşağıya yayılma durumunda ise, 'toplumsal öğrenme', aktörleri (karar vericileri) uluslararası normlarda somutlaşan talimatları benimsemeye yönlendirir.¹⁰ Bu süreç, bireylerin normlarda somutlaşan talimatlara maruz kaldıklarında benimsedikleri bilişsel ve sosyal psikolojiden alınan karmaşık öğrenme kavramlarına dayanmaktadır. Örneğin Clinton yönetimi çocuk işçiliğinin önüne geçme bağlamında çocuk atölyelerini yasaklamak için konuya dair yerel ve uluslararası önlemleri destelemeye başlamıştır. Bu destek esasında, Uluslararası Çalışma Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü ve UNICEF'te çocuk işçiliğinin durdurulması gerektiğine dair büyüyen bir küresel fikir birliği ile ilişkilidir.¹¹

Checkel'e göre, normların kalıcılık, güç ve etki kazanmaları ise kurumsallaşma yoluyla olmaktadır. Hemen hemen tüm analistler, kurumsallaşmanın uluslararası arenaya kıyasla yerelde daha kolay ve güçlü bir şekilde gerçekleştiği konusunda hemfikirler; bu nedenle, yerel normların, fail davranışı üzerinde uluslararası olanlardan daha büyük bir etki oluşturması gerektiği *apriori* olarak beklenebilir.¹² Ancak sosyalleşme, öğrenme ve öykünmenin uluslararası kurumların normları oluşturmasına, ifade etmesine ve iletmesine, meşru davranışı neyin oluşturduğunu tanımlamasına ve aktörlerin kimliklerini şekillendirmesine olanak sağlayabileceğini göstermiştir.¹³ Adler'in aktarımıyla Finnemore göre, uluslararası kuruluşlar normları 'öğretir' veya yaygınlaştırmaya yardımcı olur ve böylece bu normları benimseyen devletlerin ulusal çıkarlarının oluşturulmasına yardımcı olur.¹⁴

İnşacı yaklaşım, aktörlerin görüş ve davranışlarını şekillendiren kültür, ideoloji, istem ve temel inançların karar alma süreçlerini nasıl etkilediklerini çözümlemeye çalışır.¹⁵ Bu bağlamda 'düşünsel' olanı vurgular; çünkü bu anlayışta kurumsallaşmış anlam sistemlerinin aktörlerin sosyal kimliklerini tanımladığı düşünülür.¹⁶ Anlam sistemleri,

10 Checkel'e göre, yukarıdan aşağıya norm oluşturma ortamında, uluslararası normların yerel olarak güçlendirilmesi gerekiyorsa, seçkinlerin öğrenmesi gereklidir; bu 'öğrenme' süreci de daha az politize ortamda daha olasıdır. Checkel, a.g.e., s. 89.

11 Checkel, a.g.e., s. 87-89.

12 Checkel, a.g.e., s. 108.

13 Adler ve Barnett 1998, Finnemore 1996 ve Keck ve Sikkink 1998'den akt. Adler, a.g.e.

14 Adler, a.g.e.

15 Ruggie 1998'den akt. Arı ve Kıran, a.g.e., s. 51.

16 Richard Price ve Christian Reus-Smit, "Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism", *European Journal of International Relations*, 4(3), ss. 259-294, (1998): 266. file:///C:/Users/zbeun/Downloads/Dangerous_Liaisons%20(1).pdf

aslında ‘norm’ dediğimiz şeye karşılık gelir. Dolayısıyla, buna göre, normlar sosyal kimlikleri oluşturmakta olup, ulusal çıkarlara içerik ve anlam kazandırmaktadır.¹⁷

Birçok devlet tarafından içselleştirilmiş kimi normların bazı devletler lehine çıkar politikalarını meşrulaştırma aracı yapıp yapılmadığı hususu tartışma konusudur.¹⁸ Örneğin Trouillot’a göre, soykırım tartışmaları Amerika’nın, Avrupa’nın ve İsrail’in çeşitli devlet politikalarını sürdürmede işlevseldir.¹⁹ Finkelstein’da Nazi soykırımının tahrif ve istismarının İsrail’in suç dolu politikalarını meşrulaştırdığını belirtmektedir.²⁰ Dolayısıyla normlar istismara açık özellik taşıymaktadırlar.

Normların Yaşam Döngüsü

Normlar, adalet ve insani değerlilik taleplerini dillendirmektedir.²¹ Dahası, bir dönem kabul gören uygulama ve çıkarlar normatif değişim nedeniyle sonraki dönemlerde gerileyebilmekte, hatta gayrimeşru hale gelebilmektedir.²²⁻²³ Örneğin, uzun dönemler köleliğin uygun bir davranış formu olduğuna inanılmış ve bu inanç ile desteklenen normlar

17 Adler, a.g.e.

18 Toni Erskine, uluslararası düzeyde paylaşılan ahlaki normlardan söz edilemeyeceğini, çünkü normların akılcılık, insan hakları, insan doğası ya da kendi amaçları doğrultusunda meşruiyet kurmaya çalışanların yapıları olarak anlaşılabilceğini söylemektedir. Ona göre, dünya politikasında ahlaki emirler olarak tanımlanan normların –sivillerin hedef alınmaması ya da soykırımın önlenmesi ve durdurulması gibi- hiçbir zaman çığnemediğini söylemek komik olacaktır. Erskine, a.g.e., 50-51. Çünkü, bazı eylemlere karşı öfkelenenler, aynı derecede ciddi olan başka eylemleri –bunlardan sorumlu olan rejimler onların çıkarlarını paylaştıkları için- önemsememe eğilimi gösterirler. Bkz. UNESCO, Second Medium-Term Plan (1984-1989), (Paris, 1983).

19 Michel-Rolph Trouillot, Geçmiş Susturmak: Tarihin Üretilmesi ve İktidar. (Çev. S. Ozan Zeybek), (İstanbul: İthaki Yayınları, 2015): 39.

20 Norman G. Finkelstein, Holokost Endüstrisi: Yahudilerin Çektiği Çilelerin İstismarı. (Çev. Utku Umur Bulsun), (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2011): 22.

21 Seyla Benhabib, Eleştiri, Norm ve Ütopya. (Çev. İsmet Tekerek), (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005): 32.

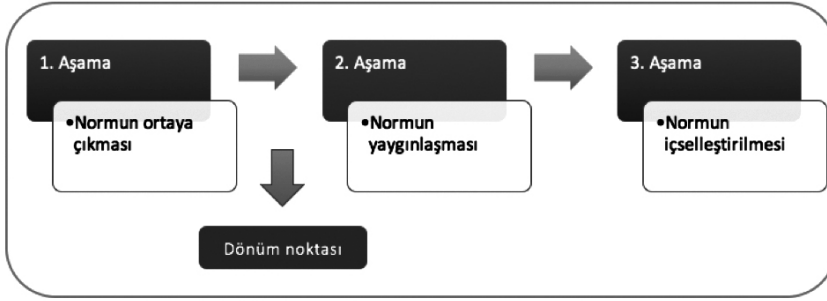
22 Robert O. Keohane ve Joseph Nye, “Güç ve Karşılıklı Bağımlılığı Yeniden Ele Almak”, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 12(46), ss. 79-104, (2015): 97.

23 Örneğin, ABD’de yaşam boyu köle olarak kalmak 1654 yılında yasalaştırılarak kabul edilmiştir. Ancak, 1860’ta yönetime aday olan Abraham Lincoln, köleliğin artık yaygınlaşmamasını savunmuş ve köleliğe dair bu görüşleri ekonomisi köleliğe bağlı olan Güney eyaletlerinde yaşayanları kızdırmıştır. Lincoln’un yönetime seçilmesinin ardından da Güney’deki 11 eyalet ABD’den ayrıldıklarını ilan etmişlerdir. 1861’de Güney ve Kuzey arasında başlayan savaşı ise Güney tarafı kaybetmiş ve kölelik tüm ABD’de yasaklanmıştır. Vamik D. Volkan, Fanustaki İnsanlar. (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2013): 92-93.

kölelik kurumunun inşasını mümkün hale getirmiştir.²⁴ Nihayetinde kölelik kurumu, ilerleyen dönemlerde ortadan kaldırılmış ve insan haklarına aykırı geçmiş tarihli bir uygulama olarak kalmıştır.

Finnemore ve Sikkink'e göre normlar, fikir olarak ortaya çıkma (emergence), yaygınlaşma (cascade) ve içselleştirme (internalization) olmak üzere üç aşamada oluşmaktadır. Bu süreç "yaşam döngüsü" (life cycle) olarak adlandırılmaktadır.²⁵

Şekil 1. Normların Yaşam Döngüsü

90

Kaynak: Şekil 1'in orijinali için bkz. Finnemore ve Sikkink, 1998: 896.

Birinci aşamada, *norm girişimcileri* olarak adlandırılan aktörler yeni bir normun oluşturulması çabasına girişirler. Yeni normun, *sorumluluk alma, empati kurma* ve belirsizlik durumuna yönelik *fedakarlık yapma* gereklerinin de etkisiyle toplumsal yaşamı daha iyiye götüreceğine dair *düşünsellik* içeren inanç, söz konusu çabanın temel motivasyonu olarak belirmektedir. Belirli sayıda aktörün *ikna edilmesi* sonucunda bu çaba bir 'dönüm noktası' (tipping point) eşiğine ulaşmaktadır. Dönüm noktası eşiği, aktörlerin normun ortaya çıkmasının gerekliliğini benimsediği kritik süreci ifade etmektedir. Bu nokta aynı zamanda, normun üçüncü aşamaya evrilip evirilemeyeceğinin belirlendiği eşik olarak da değerlendirilebilir. İkinci aşamada, *devletler, uluslararası kuruluşlar ve iletişim ağları* normların yaygınlaşmasını sağlayacak temel aktörler olarak belirmektedir. Devletler uluslararası toplumun bir üyesi olma güdüsü ile bu yeni normu benimseme yoluna giderler. Bunun anlamı, toplumun içinden gelen bir baskı olmasa dahi devletlerin

²⁴ Finnemore ve Sikkink, a.g.e., s. 891-892.

²⁵ Finnemore ve Sikkink, a.g.e., 895.

Soykırım Yasağı Normunun Yaşam Döngüsü: Aktörler, Motivasyonlar ve Mekanizmalar

kendilerini uluslararası alanda politik kimliklerini ispat etme, *meşruluk elde etme, saygınlık ve itibar kazanma* amacıyla yeni normları kabul etmek zorunda hissetmeleridir.²⁶ Normun *toplumsallaşmasını sağlama, kurumsallaşması yönünde adımlar atma* ve gereğine dair *kanıt(lar) sunma* bu aşamanın önemli baskın mekanizmaları olarak ortaya çıkar. Üçüncü aşama ise, normların içselleştirildiği ve uluslararası geçerlilik kazandığı safhadır. Bu aşama, aynı zamanda, normların artık kurumsallaşan bir kimlikle sistemin kendisinden ayırt edilemediği aşamadır. Üçüncü aşamaya erişebilen ve topluma *uygunluğu* motivasyonu üzerinden geniş bir konsensüs sağlanmış olan normlar ancak yasalar, bürokrasi ve mesleki örgütlenmelerin meslek içi eğitimi yolu ile yerleşik hale gelirler.²⁷ Kurumsallaşan normlar bireysel ve toplumsal bağlamda alışkanlık haline gelerek içselleşmiş olurlar.

Tablo 1. Norm Oluşum Aşamaları

	1.Aşama Normun ortaya çıkması	2.Aşama Normun yaygınlaşması	3.Aşama Normun içselleştirilmesi
<i>Aktörler</i>	Örgütsel platformlarla desteklenmiş norm girişimcileri	Devletler, Uluslararası kuruluşlar, Ağlar	Hukuk (Yasalar), Meslek birlikleri, Bürokrasi
<i>Motivasyonlar</i>	Fedakarlık, empati, düşünsellik, sorumluluk	Meşruiyet, İtibar, Saygınlık	Uygunluk
<i>Baskın Mekanizmalar</i>	İkna Süreci	Toplumsallaşma, Kurumsallaşma, Kanıtlama	Alışkanlık/Adet, Kurumsallaşma

Kaynak: Tablo 1'in orijinali için bkz. Finnemore ve Sikkink, 1998: 898.

Frost'a göre, normların yerleşik olma özelliği, normun aksi yönünde hareket etmesinin normun varlığı için tehlike teşkil etmemesi durumunu ifade eder. Frost, devletlerin yerleşik norma aykırı olarak yaptıklarını hiçbir zaman kamuoyunda savunma girişiminde bulunmamalarını, bir normun yerleşik olup olmadığını anlamak için önemli bir gösterge olarak belirtir.²⁸ Erskine göre ise Frost, uluslararası politikada 'yerleşik

26 Checkhel'in "yukarıdan aşağıya yayılım" olarak belirttiği durum.

27 Zerrin A. Bakan, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Arasında Normatif Teorinin Yeri ve Kapsamı", Avrasya Dosyası, 8(2), ss. 427-444, (2002): 433-435.

28 Mervyn Frost, *Ethics in International Relations: A Constitutive Theory*. (New York: Cambridge University Press, 1996): 105-106.

normlar' olarak adlandırdığı ilkeleri ihlallerinin gizli tutulması üzerinden tartışmaktadır.²⁹

Soykırım Yasağı Normu Oluşum Süreci

Fikirler tarihe getirilir ve orada uzun ya da kısa bir süre etkili olurlar, yani fikirler tarihsel varlığa katılır. Fikirlerin bu özelliği, onların bulanıklığının, dolayısıyla farklı şekillerde tanımlanmalarının nedenini oluşturuyor.

Ioanna Kuçuradi

Kuçuradi'nin yukarıdaki epigrafta zikrettiği özellik, fikirlerin araştırma ve değerlendirme konusu yapılabilmesini sağlamakta ve bu değerlendirmenin ilk adımı fikri kavramsallaştırmak olmaktadır.³⁰ Soykırım kavramı da fikrin kavramsallaşması bağlamında değerlendirilmesi mümkün olan bir örnek olarak verilebilir.

Eski Yunanca'da ırk (race) veya kabile (tribe) anlamına gelen 'genos' ve Latince öldürmek (kill) anlamına gelen 'cidere' kökünden türetilen³¹ soykırım (genocide) kavramı ilk olarak, Polonyalı hukukçu Raphael Lemkin tarafından 1944'ün sonlarında yayımlanan "Axis Rule in Occupied Europe" adlı çalışmasında kullanılmıştır.³² Ağustos 1941'de ise, dönemin İngiltere Başbakanı Winston Churchill, Hitler'in Avrupa Kıtası'nı sömürgeleştirme stratejisini, 'adı konmamış bir suç' (crime without a name) olarak tanımlamıştır.³³

İnsanın, olanaklarını gerçekleştirilmesini olanaksız kılan istenmeyen durumların ortadan kaldırılarak kendini gerçekleştirme ve

29 Toni Erskine göre Frost'un altını çizdiği yerleşik normlar, isabetli gerekçeler olmadan açık bir biçimde ihlal edilemezler. Çünkü Frost'un yerleşik norm tanımı, savaş koşullarında sivillerin hedef alınmasının yasaklanması ve soykırımı önlemek gibi görevleri de içeren bir dizi uluslararası ahlaki normun tanınmasına izin vermektedir. Böylesi normlar, eylemleri ve bu eylemleri meşrulaştırma biçimlerini ciddi biçimde etkilemektedir. Bkz. Erskine, a.g.e., s. 51.

30 Kuçuradi, a.g.e., s. 28.

31 The New York Times, "New Word 'Genocide' Used in War Crime Indictment", (22 Ekim 1945).

32 William A. Schabas, "Convention for the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide", United Nations Audiovisual Library of International Law, (2008): 1. http://legal.un.org/avl/pdf/ha/cppcg/cppcg_e.pdf

33 Gertrude Samuels, "The Unheard Cry of the World's Children", The New York Times, (12 Ekim 1947).

yapabilirliklerinin sınırlarını zorlayabilmesi, ancak olası engellerin kaldırılmasına, mevcut koşullarda iyileştirmeler yapılmasına ve yeni imkânlar oluşturulmasına bağlıdır.³⁴ Ne var ki, savaşlar insanların kendilerini gerçekleştirmeleri önünde en büyük engellerden biri olarak belirmektedir. Savaşlar esnasında şiddeti sonuçlayan kural tanımazlık durumu kimi zaman kurala dönüşebilmekte ve yapılanlar adı konmamış suçlara neden olabilmektedir.

Tarihsel süreç göz önünde bulundurulduğunda Birinci Dünya Savaşı'nın Almanya açısından bıraktığı ödenmesi güç, çaresizlik ve yoksullukla sonuçlanan ağır fatura, Alman toplumunda söz konusu durumun müsebbiplerine yönelik bir şey yapamamanın getirdiği öfke ile birleşmiştir.³⁵ Ocak 1933'te iktidara gelen Naziler, Almanların 'ırksal anlamda üstün' olduğuna ve 'aşağılık' olarak gördükleri Yahudilerin de Alman ırkına karşı tehdit oluşturduklarına inanmışlardır.³⁶⁻³⁷ Bu inanç, sadece ırksal bakımdan tanımlanan ulusal birliği değil, Almanlara ekonomik fayda sağlamayan veya aralarından sınıf farklılıklarını kaldırmayan bir siyasi, sosyal ve psikolojik gerçekliği de oluşturmuştur.³⁸ Buna binaen, Yahudiler ile etnik ve ırksal olarak nefret edilenler Nazi yönetimi kontrolündeki ya da etkisindeki çeşitli Avrupa ülkelerinde inşa edilen toplama kamplarına hapsedilmiş (USHMM, 2019) ve süreç, politik aşırılıkla sonuçlanmıştır.³⁹ Yahudilere karşı duyulan nefretin doruk noktasını simgeleyen⁴⁰ ve Holokost (holocaust) olarak adlandırılan bu süreç, uluslararası toplumu harekete geçirmiştir. Dolayısıyla bu durum, yerel ve küresel aktörleri -insanlığa karşı yerine getirilmesi gereken zaruri motivasyon sonucu- yeni normların

34 Kuçuradi, a.g.e., s. 154.

35 Adam Jones, *Genocide: A Comprehensive Introduction*. (London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2006): 149.

36 USHMM, *Holocaust Encyclopedia*. (2019).
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/introduction-to-the-holocaust>

37 Modern kimlik baskısına sorumluluk atfeden Rattansi ve Westwood'a göre modernliğin bir yüzü de, yerlilere karşı girilen soykırımlar, kölelik, sömürge etmeye dönük baskılar ile yakın bağlantı içinde oluşu ve hatta bütün bunları meşrulaştırmasıdır. Ali Rattansi ve Sallie Westwood, "Yeni Irkçılık ve Irkçı Kimlikler", (Ed. Ali Rattansi ve Sallie Westwood), *Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik* (Çev. Sevda Akyüz) kitabı içinde ss. 9-22, (İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1997): 11. Yahudiler de, hiçbir zaman modern kimliğin dayanağı olarak ortaya çıkan ulus-devletin bir parçası olarak görülmediklerinden, kimi sektörler açısından insanların birliğini ve kimliğini tehdit eden kentsel, kozmopolit, trans-kültürel ve modernliğin düşman unsurları olarak algılanmışlardır. Jones, a.g.e., s. 148.

38 Thomas Kühne, *Aidiyet ve Soykırım: Hitler Toplumu 1918-1945*. (Çev. Arlet Incidüzen), (Ankara: Heretik Yayınları, 2017): 258.

39 Jones, a.g.e., s. 149.

40 Finkelstein, a.g.e., s. 47.

oluşumuna dair harekete geçme bağlamında sorumluluk almaya zorlamıştır. Bu bağlamda, 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK)'nda Nazi İktidarının Avrupalı Yahudilere uyguladığı sistematik şiddeti tanımlamak üzere kabul edilen soykırım kavramı, yasaklanması yönünde önlem alınması gereken küresel bir problem olarak ortaya konmuş ve süreç, kavramın norma dönüşümüyle sonuçlanmıştır.

Modern yüzyılın en çarpıcı olayı olarak hafızalara kazınan Nazi iktidarının Avrupalı Yahudilere yönelik şiddeti, katliam ile soykırım arasındaki farkın anlaşılmasında da önemlidir.⁴¹ Zira Lemkin'in, gerekli motivasyon hakkında bir şeyler söyleyebilen ve diğer suç türlerinden farklı bir eylem olarak ifade ettiği soykırım suçuna dair ortaya koyduğu fark, aynı zamanda, -Avrupalı Yahudilere uygulanan şiddeti kavramsallaştırmada- neden yeni bir norma ihtiyaç duyulduğunu açıklamaktadır.

Raphael Lemkin, soykırım yasağı normunun ortaya çıkma sürecini başlatan temel aktör olarak görülebilir. Lemkin'e, araştırması ve soykırım suçunun uluslararası hukuka dahil edilmesinde ana itici gücü sağlayan husus da, Yahudilerin maruz kaldığı bu sistematik şiddet olmuştur.⁴²⁻⁴³ Lemkin'e göre soykırım, yok etmek amacıyla ulusal grupların yaşam temellerinin ortadan kaldırılmasını hedefleyen farklı eylemlerin koordineli bir planını ifade etmektedir. Böyle bir planın amaçları; ulusal grupların siyasi ve sosyal kurumlarının, kültürünün, dilinin, ulusal duygularının, dininin ve ekonomik varlığının dağılması ile kişisel güvenliğinin, özgürlüğünün, sağlığının, haysiyetinin ve hatta bu gruplara mensup kişilerin hayatlarının yok edilmesi olabilirdi. Bu

41 Soykırım ve katliam kavramlarının birbiri yerine kullanılması soykırım kavramının özgülüğü açısından sorun teşkil etmektedir. Bu bağlamda Lemkin'e göre katliam, eyleme götüren motivasyon hakkında bir şey söylemediğinden soykırımdan farklı bir kavramdır. (The New York Times, "Genocide", 26 Ağustos 1946). Dahası Şen'e göre, her soykırım bir katliam ile sonuçlanırken, katliam olarak kabul edilen her olay -savaş sırasındaki hava bombardımanları, yiyecek, içecek gibi ihtiyaç ablukaları- soykırım olarak kabul edilmemektedir. Şen'in aktarımıyla Rummel'da, katliamda faillerin herhangi bir gruba ait olabiliyorken, soykırımın iktidar eliyle gerçekleştirilmesinin söz konusu olduğunu ifade eder. Semin T. Şen, Uluslararası Hukukta Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı. (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010): 15-17.

42 Dan Stone, "Raphael Lemkin on the Holocaust", Journal of Genocide Research, 7(4), ss. 539-550, (2006): 539.

43 Raphael Lemkin'i soykırım kavramını oluşturmaya iten motivasyonlardan biri de kişisel deneyimi olmuştur. Lemkin'in hayatı 1933 yılında meydana gelen iki toplu cinayet vakasıyla sarsılmıştı. Bunlardan ilki Irak'ta Simele katliamı olarak adlandırılan olaylarda altı yüz Hristiyan'ın imhasıydı; ikincisi ise, Hitler'in Avrupa Yahudilerini yok etme planıydı ki, bu plan sonucu Lemkin'in ailesinden birkaç kişi hayatını kaybetmişti. Bkz. Gertrude Samuels, "U.N. Portrait", The New York Times, (20 Mart 1949).

bağlamda soykırım, bir varlık olarak ulusal gruba ve ulusal grubun üyeleri olduklarından dolayı da bireylere yöneliktir.⁴⁴ Yani birey, sadece ulusal bir gruba mensubiyetinden ötürü ölümcül eylemin hedefi olmakta ve soykırım, soyun öldürülmesi anlamında parçalardan oluşan ırksal bir bütünün yok edilmesine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla soykırım, baskı altındaki halkların siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik, biyolojik, fiziksel varlık, dini ve ahlaki gibi farklı yaşam alanlarına eş zamanlı bir saldırı ile gerçekleşmektedir.⁴⁵ Lemkin, soykırım olarak adlandırdığı bu saldırının iki evresi olduğunu belirtmektedir: baskı gören grubun ulusal modelinin tahrip edilmesi ve zalimin ulusal modelinin dayatılması. Ona göre bu dayatma, kalmasına izin verilen ezilen nüfus üzerinde ya da nüfusun kaldırılmasından ve bölgenin ezenin kendi vatandaşları tarafından kolonileştirilmesinden sonra yapılabilir.⁴⁶⁻⁴⁷

Soykırım teriminin ilk hukuki uygulaması ise, 1945-46 Nürnberg Mahkemesi'nde Nazi savaş suçularının iddianamesi ile yapılmıştır.⁴⁸⁻⁴⁹ Birleşmiş Milletler'de alınmış olan 96 sayılı karar ise, soykırım yasağı normunun yaygınlaşmasının somut bir ifadesi olarak okunabilir.

44 Raphael Lemkin, *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*. (Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1944): 79.

45 Lemkin, a.g.e., s. xi-xii.

46 Lemkin, a.g.e., s. 79.

47 Rudolph Rummel, bir insanın sahip olduğu demokratik özgürlüğün derecesi ile hükümetin demokratikleşme olasılığı arasında yüksek bir korelasyon bulunduğunu söyler. Yani, insanların demokratik olarak özgür olma seviyesindeki düşüklük, Hitler'in Almanyası ve totaliter Stalin'in Sovyet Birliği'nde olduğu gibi, soykırım yaşanma olasılığını arttırmaktadır. Ona göre hükümetler soykırım suçunu; (1) egemen iktidara karşı tehdit olarak algılanan bir grubu yok etmeye yönelik hissedilen *tehditsel algı hissetme* saiki sonucu, (2) nefret edilenlerin yıkımını içeren *duygusal tepki* saiki sonucu, (3) toplumun ideolojik açıdan dönüşümünü amaçlayan *ideolojik dönüşüm gerçekleştirme arzusu* saiki sonucu, (4) yabancı olarak görülen inançlara, kültürlere, pratiklere sahip olan toplumdaki kurtulma çabasına ifade eden *arındırma* saiki sonucu, ve (5) sömürgeci güçlerin koloninin zenginliği için insanları ölümüne çalıştırmalarına ya da kitlesel olarak öldürmelerine karşılık gelen *ekonomik kazanç elde etme* saiki sonucu işlerler. Rudolph J. Rummel, "Genocide", (2002).
<https://www.hawaii.edu/powerkills/GENOCIDE.ENCY.HTM>

48 Rummel, a.g.e.

49 İkinci Dünya Savaşı sırasında çekilen acılar uluslararası toplumu uluslararası ceza mahkemesi kurma fikrine yakınlaştırmış ve 8 Ağustos 1945'te Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi kurulmuştur. Arzu Alibaba, "Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 49(1-4), ss. 181-207, (2000): 184. Nürnberg'de sadece askeri liderler değil, üst düzey yetkililer ve hatta sivil vatandaşlar yargılanmıştır. Philippe Kirsch, "Applying the Principles of Nuremberg in the International Criminal Court", 6 Wash. U. Global Stud. L. Rev., 6(3), ss. 501-509, (2007): 502. 1946'dan beri de, Nürnberg İlkeleri Uluslararası Ceza Mahkemeleri'nin tüzüğünde, ulusal ve uluslararası içtihat hukukunda teyit edilmiş ve geliştirilmiştir. Antonio Cassese, "Affirmation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nurnberg Tribunal", United Nations Audiovisual Library of International Law, 1-9, (2009): 7.

Malcolm Shaw'a göre [96 sayılı karar gibi] kanun yapıcı antlaşmalar, devletlerin herhangi bir konu hakkında uluslararası hukuk algılarını genişlettikleri veya gelecekteki davranışlarında onlara rehberlik sağlayacak anlaşmalardır. Bunun gibi benzer motivasyonlarla yapılan uluslararası normatif anlaşmalar, izlenecek davranış kurallarını bildiren ittifaklar oluştururlar.⁵⁰

9 Aralık 1948'de ise, Lemkin'in kavramsallaştırmasıyla şekillenen Soykırım Suçunu Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide)⁵¹ BMGK'nın 260 (III) sayılı kararı ile kabul edilmiştir.⁵² Soykırım Sözleşmesi'nin kabulü, aynı zamanda, uluslararası toplumun Nazi Almanya'sı tarafından Yahudi, Polonyalı, Çingene ve akıl hastaları gibi toplumsal grupların imhasına yönelik eylemlerini görmesi açısından İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli kazanımlarından biri olmuştur.⁵³ Uluslararası düzeyde yasaklanması yönünde BM çatısı altında sağlanan konsensüs sonucu soykırım eylemi, kabul edilen sözleşmeyle uluslararası hukuk güvencesine kavuşmuş ve içselleştirilen bir norm haline dönüşmüştür.

Sözleşmenin soykırım tanımının yapıldığı 2. maddesine göre, ulusal, etnik, ırksal ya da dini bir grubun tamamını ya da bir kısmını yok etme niyetinde bulunanların; (a) grubun üyelerini öldürmek, (b) grubun üyelerine ciddi bedensel veya zihinsel zarar vermek, (c) grup üyelerinin kısmen ya da tamamen bedensel tahribatına neden olacağı hesaplanarak kasten yaşam koşullarında hasar oluşturmak, (d) grup içindeki doğumları önlemeye yönelik tedbirler uygulamak, ve (e) grubun çocuklarını zorla başka bir gruba transfer etmek, eylemlerinden herhangi birini gerçekleştirmek soykırım olarak ifade edilmektedir.⁵⁴

50 Malcolm N. Shaw, *International Law (Six Edition)*. (New York: Cambridge University Press, 2008): 95.

51 Soykırım Suçunu Cezalandırma ve Önleme Sözleşmesi, BMGK tarafından kabul edilen, ulusal, ırksal, etnik ve dini azınlıkların varlığına yönelik tehditlerden korunmasına dikkat çeken ilk insan hakları sözleşmesidir. Sözleşme, insan haklarının tanınması ve korunmasında cezai adaletin ve hesap verilebilirliğin rolünü vurgulamaktadır. Bkz. Schabas, a.g.e., s. 4. irilmiş olan ndasayılı karar z. 6): 105-106.kığu gibi rılmıştır. z Türker'ikin da eşlik ettiği bizzat aktif rol adlığı ve n

52 Soykırım Sözleşmesi bir zorunluluk sonucu oluşmuştur. Çünkü onsuz, Birleşmiş Milletler Şartı'nın "temel insan haklarına, insan onuruna ve değerine olan inancını yeniden doğrulamak" konusundaki vaadi gerçekleşmemiş olacaktı. Bkz. The New York Times, "A Treaty for the People", (11 Ekim 1947).

53 Yusuf Aksar, "The "Victimized Group" Concept in the Genocide Convention and the Development of International Humanitarian Law through the Practice of ad hoc Tribunals 1", *Journal of Genocide Research*, 5(2), ss. 211-224, (2003): 212.

54 Schabas'a göre, 1948 Sözleşmesi'nde dar tanımdan kalan boşluklar 1990'larda insanlığa karşı işlenen suçların genişlemesiyle az çok doldurulmuştur. Bkz. Schabas, a.g.e., s. 3-4.

Tüm ahlak ve hukuk normlarının düzen oluşturmayı amaçladığı bilinmesine rağmen, bir düzenin varlığının –Hitler döneminde işleyen kurulu düzende olduğu gibi- insan haklarının korunması için yeterli olmadığı aşikardır.⁵⁵ Küresel adalet, iç ve dış barış, kaynakların eşit dağılımı, kimliklerin ve değerlerin önemi vb. hedefler toplumsal düzenin sağlanmasının ön koşulları olarak idealize edilecekse, bu hedef insan hakları üzerinden inşa edilecek bir düzeni önceleyecektir. Dolayısıyla, içselleştirilmiş soykırım yasağı normu da, insan hakları bağlamında uluslararası düzen sağlamaya yönelik bir çabanın ifadesi olarak okunmalıdır.

SONUÇ

Soykırım kavramının fikir olarak doğma, suç olarak tanımlanma, toplumsal düzeni sağlamaya dönük hukuk ilkesi haline gelme ve uluslararası toplumu bağlayıcı bir kimliğe kavuşma süreci uluslararası norm oluşum süreciyle belli bir analogi taşımaktadır. Finnemore ve Sikkink'in 'Norm Oluşum Aşamaları' tablosuna atıfla, bu süreç, normun yaşam döngüsünü başlatan aktörleri, aktörleri bu eyleme sürükleyen motivasyonları ve baskı mekanizmalarını gösterir şekilde yer almaktadır. Bu bağlamda, soykırım yasağı normunu oluşum sürecine etki ettiği düşünülen aktörleri, motivasyonları ve baskın mekanizmaları aşağıdaki gibi tabloya dökmek mümkündür.

55 Kuçuradi, a.g.e., s. 67-68.

Tablo 2. Soykırım Yasağı Normu Oluşum Süreci

	1.Aşama Soykırım yasağı normunun ortaya çıkması	2.Aşama Soykırım yasağı normunun yaygınlaşması	3.Aşama Soykırım yasağı normunun içselleştirilmesi
<i>Aktörler</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Raphael Lemkin 	<ul style="list-style-type: none"> • Devletler • Birleşmiş Milletler • Sivil Toplum Kuruluşları • Kitle iletişim araçları 	<ul style="list-style-type: none"> • Nürnberg İlkeleri • Birleşmiş Milletler 96 Sayılı Karar • 1948 Soykırım Suçunu Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi
<i>Motivasyonlar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mesleki düşümsellik (tanım sorunu bağlamında kavramsal boşluğun doldurulması gereğine dair) • İnsan hakları gereği sorumluluk • Kişisel deneyim 	<ul style="list-style-type: none"> • Toplumsal düzenin sağlanması bağlamında gereklilik • Uluslararası topluma karşı taşınan yükümlülük • Saygınlık kazanma • Kozmopolit dünyanın gerektirdiği evrensel ideal düzen gereği 	<ul style="list-style-type: none"> • Adaletin sağlanacağına duyulan inanç
<i>Baskın Mekanizmalar</i>	<ul style="list-style-type: none"> • İkna süreci • Kanıtlamaya dair dokümanlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Küresel adalet • Tanıklıklar • Kanıtlar • Nürnberg Duruşmaları 	<ul style="list-style-type: none"> • Savaş Hukuku • Hukuksal mekanizmalara duyulan güven

Kaynak: Finnemore ve Sikkink'in 'Norm Oluşum Aşamaları' tablosundan uyarlanmıştır.

Tabloda görüldüğü üzere, soykırım yasağının uluslararası bir norm olarak tanınma sürecini başlatan aktör hukuk profesörü Raphael Lemkin olmuştur. Kendi kişisel deneyimleri, mesleki düşümsellik ve insan haklarının yüklediği sorumluluklar vb. motivasyonlar eşliğinde sürecin fikirsel adımlarını atan Lemkin, ikna sürecini ve tezini dayandırdığı dokümanları önemli baskın mekanizmalar olarak kullanmıştır. Tezi, belirli bir olgunluğa eriştikten sonra ise yaygınlaşması için devlet ve devlet dışı aktörlerin onayına sunmuştur. Devletler, Birleşmiş Milletler ve Sivil Toplum Kuruluşları ve kitle iletişim araçlarından oluşan bu aktörler, toplumsal düzenin sağlanmasına ve uluslararası topluma karşı duyulan sorumluluk, insanlığa olan saygınlık ve insanlık onurunun gereği gibi güdüler sonucu, soykırım yasağının uluslararası kabul gören bir norm haline dönüşmesi çabasına girişmişlerdir. Ayrıca, küresel toplumun evrensel insan hakları ilkeleriyle donanmış tahayyülünün gerçekleşmesi gereğine duyulan inanç, yaygınlaşma sürecindeki aktörlerin kozmopolit tezlerden bihaber hareket ettikleri yönünde bir

düşünceyi etkisiz kılacaktır. Başka bir deyişle, soykırım yasağı normunun oluşma çabaları kozmopolit dünya görüşünün revaçta olduğu yeni dünya düzeni idealinin canlanması iddiası üzerinden okunabilir. Soykırım gibi uluslararası toplumu dehşete düşüren olayların tekrarlanmaması için, faillerin bir an önce elde edilen kanıtlar ve tanıklıklar eşliğinde yargılanması küresel adaletin sağlanması adına etkili baskı mekanizmasıdır. Bu bağlamda, soykırım sürecine maruz kalmış mağdurların tanıklıkları normun yaygınlaşması adına önemli mekanizmalardan bir diğeri olarak belirlemektedir. Öte yandan, soykırım yasağı gibi tüm ulusları ilgilendiren normlar ancak uluslararası hukukun bir parçası haline geldiklerinde içselleşebilirler. Yahudilere uygulanan sistematik şiddeti araştırmak ve faillerine yönelik cezai yaptırımları ortaya koymak adına oluşturulan Nürnberg İlkeleri, BM'nin soykırım kavramına ilişkin 96 sayılı kararı ve nihayetinde 1948 yılında kabul edilen soykırım sözleşmesi, söz konusu normun içselleştirilmesi sürecinde atılan temel adımlardır ve aynı zamanda bu adımlar üçüncü aşamanın başlıca aktörleridir. Bu aktörler aracılığıyla küresel adaletin sağlanacağına dair duyulan inanç ve bu inanç gereği uygun yasal düzenlemelerin küresel barış ve adalet tesis etmedeki önemine dair farkındalık, temel motivasyonlar olarak belirlemektedir. Aktörleri yeni normun içselleştirilmesine götüren temel baskı mekanizmaları ise, savaşın kurallarla ve haklı sebeplerle sürdürülmesini ifade eden savaş hukukudur. Ne var ki savaşlar, kimi zaman, soykırım ve kitlesel katliama bir mazeret, örtü ya da uyaran olmaktadır.⁵⁶ Bu mazeret örtüsü er geç aralansa da, savaşın bahanesi olan katliam ya da soykırım, insanlık tarihi açısından kapanması mümkün olmayan acılarla ve hak kayıplarıyla dolu bir hafıza bırakmaktadır. Bu bağlamda, savaş hukukunu, hukuksal mekanizmalara olan güveni sağlamak veya pekiştirmek için, insan hakları ve uluslararası etik kurallar çerçevesinde sürekli düzenleme gereği de, soykırım yasağı normunun içselleşmesi sürecinde aktörler üzerinde önemli bir baskı mekanizmasıdır.

Özetlemek gerekirse bu çalışmayla, Polonyalı Hukukçu Raphael Lemkin'in uğraşları sonucu fikirsel olgunluğa erişen soykırım kavramının, bir uluslararası norma dönüşme süreci incelenmiştir. Finnemore ve Sikkink'in uluslararası ilişkiler disiplini bağlamında ortaya koydukları norm oluşum süreci tablosu, çalışmanın sağlıklı bir şekilde ilerlemesine katkı sağlamış olup, söz konusu tabloda yer alan mekanizmaların (normların, fikir olarak ortaya çıkma, yaygınlaşma ve içselleştirme aşamaları) soykırım yasağı normuna da rahatlıkla

⁵⁶ Rummel, a.g.e.

uyarlanabileceği ortaya konmuştur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, küresel bir kimlikten hareketle herkes için her yerde geçerli olabilecek uluslararası normların önemi, soykırım yasağı gibi insan haklarından doğan normların içselleştirme sürecini ayrıca hızlandırmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sürecine dair tetkikler, şiddetin teknolojinin devreye sokulmasıyla insanlık adına çok daha fazla yıkıcı bir forma dönüştüğünü resmeden bir manzara sunmuştur. Savaş öncesi kısmen var olan uluslararası toplum düzeni, yıkım sonrası yeni bir normatiflik çerçevesiyle yeniden tahsis edilmeye çalışılmış, soykırım yasağı normu da bu sürecin önemli bir kazanımı olarak ortaya çıkmıştır. Lemkin'in hukukçu kimliğiyle kavramsallaştırdığı ve uluslararası bağlamda kabulü adına çaba gösterdiği soykırım yasağı, nihayetinde insanlığın evrensel değerleriyle bezendiği uluslararası bir norm olarak içselleşmiştir.

KAYNAKÇA

- Adler, Emanuel. *Handbook of International Relations*. (Ed. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth A Simmons), Sage Publication, 2002. <https://omnilogos.com/constructivism-and-international-relations/>
- Aksar, Yusuf. “The “Victimized Group” Concept in the Genocide Convention and the Development of International Humanitarian Law through the Practice of ad hoc Tribunals 1”, *Journal of Genocide Research*, 5(2), (2003): 211-224.
- Alibaba, Arzu. “Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 49(1-4), (2000): 181-207.
- Arı, Önder ve Kıran, Abdullah. “Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık”, *EKEV Akademi Dergisi*, 15(4), (2011): 49-64.
- Bakan, Zerrin A. “Uluslararası İlişkiler Teorileri Arasında Normatif Teorinin Yeri ve Kapsamı”, *Avrasya Dosyası*, 8(2), (2002): 427-444.
- Benhabib, Seyla. *Eleştiri, Norm ve Ütopya*. (Çev. İsmet Tekerek), İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
- Cassese, Antonio. “Affirmation of the Principles of International Law Recognized by the Charter of the Nurnberg Tribunal”, *United Nations Audiovisual Library of International Law*, 1-9, (2009).
- Checkel, Jeffrey T. “Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe”, *International Studies Quarterly*, Vol. 43, No. 1, (1999): 83-114.
- Erskine, Toni. “Normatif Uİ Teorisi”, (Ed. T. Dunne ve ark.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Disiplin ve Çeşitlilik* (Çev. Ö. Kelekçi) kitabı içinde ss. 39-63, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2016.
- Finkelstein, Norman G. *Holokost Endüstrisi: Yahudilerin Çektiği Çilelerin İstismarı*. (Çev. Utku Umut Bulsun), İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2011.
- Finnemore, Martha ve Sikkink, Kathryn. “International Norm Dynamics and Political Change”, *International Organization*, 52(4), (1998): 887-917.

Frost, Mervyn. *Ethics in International Relations: A Constitutive Theory*. New York: Cambridge University Press, 1996.

Gözler, Kemal. *Hukukun Temel Kavramları*. Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım, 2013.

Jones, Adam. *Genocide: A Comprehensive Introduction*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2006.

Keohane, Robert O. ve Nye, Joseph. “Güç ve Karşılıklı Bağımlılığı Yeniden Ele Almak”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), (2015): 79-104.

Kirsch, Philippe. “Applying the Principles of Nuremberg in the International Criminal Court”, *6 Wash. U. Global Stud. L. Rev.*, 6(3), (2007): 501-509.

Kratochwil, Friedrich. “A Funny thing happened on the way to the Forum: Ruminations concerning the disappearance of constructivism and its survival in the farcical mode”, *Vol. 3, Issue 3*, (2016): 118-136.

Kuçuradi, İoanna. *İnsan Hakları: Kavramları ve Sorunları*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 2016.

Kühne, Thomas. *Aidiyet ve Soykırım: Hitler Toplumu 1918-1945*. (Çev. Arlet Incidüzen), Ankara: Heretik Yayınları, 2017.

Lemkin, Raphael. *Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace, 1944.

Price, Richard ve Reus-Smit, Christian. “Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism”, *European Journal of International Relations*, 4(3), (1998): 259-294.
[file:///C:/Users/zbeun/Downloads/Dangerous_Liaisons%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/zbeun/Downloads/Dangerous_Liaisons%20(1).pdf)

Rattansi, Ali ve Westwood, Sallie. “Yeni Irkçılık ve Irkçı Kimlikler”, (Ed. Ali Rattansi ve Sallie Westwood), *Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik* (Çev. Sevda Akyüz) kitabı içinde ss. 9-22, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1997.

- Rummel, Rudolph J. “Genocide”, (2002).
<https://www.hawaii.edu/powerkills/GENOCIDE.ENCY.HTM>
- Samuels, Gertrude. “The Unheard Cry of the World’s Children”, The New York Times, (12 Ekim 1947).
- Samuels, Gertrude. “U.N. Portrait”, The New York Times, (20 Mart 1949).
- Schabas, William A. “Convention for the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide”, United Nations Audiovisual Library of International Law, (2008).
http://legal.un.org/avl/pdf/ha/cppcg/cppcg_e.pdf
- Shaw, Malcolm N. *International Law (Six Edition)*. New York: Cambridge University Press, 2008.
- Stone, Dan. “Raphael Lemkin on the Holocaust”, Journal of Genocide Research, 7(4), (2006): 539-550.
- Şen, Semin T. *Uluslararası Hukukta Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2010.
- The New York Times, “A Treaty for the People”, (11 Ekim 1947).
- The New York Times. “Genocide”, 26 Ağustos 1946.
- The New York Times, “New Word ‘Genocide’ Used in War Crime Indictment”, (22 Ekim 1945).
- Trouillot, Michel-Rolph. *Geçmişi Susturmak: Tarihin Üretilmesi ve İktidar*. (Çev. S. Ozan Zeybek), İstanbul: İthaki Yayınları, 2015.
- UNESCO. *Second Medium-Term Plan (1984-1989)*. Paris, 1983.
- USHMM, Holocaust Encyclopedia. (2019).
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/introduction-to-the-holocaust>
- Volkan, Vamik D. *Fanustaki İnsanlar*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2013.